DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

2021 BALANDŽIO 17 D. NR. 15 (30)

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Ašaros šventumas

Dažnai prisimenu popiežiaus Pranciškaus vizitą Lietuvoje. Tai iš tiesų atrodė lyg stebuklas – o dar šiais laikais, kai stebuklus įsivaizduojame kaip labai materialius ir išpildomus, o ne išsipildančius. Tada buvo apėmęs toks jausmas, kad iš tiesų galima taip tikėti, kad prisilietus švento žmogaus drabužio, įmanoma pasveikti nuo fizinių ir dvasios ligų.

Prisimenu popiežiaus rimtį buvusiame KGB kalėjime, kurio mirties kameros ir kalinių vienutės gali sukelti kur kas didesnį šiurpą, nei įspūdingais specialiais efektais pasižymintis siaubo filmas. Prisimenu jo žodžius, ištartus lydintiesiems: Jūsų bažnyčia – kankinių bažnyčia.

Taip, mūsų Bažnyčia iš tiesų tokia. Ji sutelkia ir apima kur kas daugiau, nei vien pastatus, vienuolijas, kunigus, tikinčiuosius. Ji apima ir tas Karalystes bei Sostus, kurių nematome, o kartais gal ir nenujaučiame esant – ir ne taip toli, kaip atrodo. Bažnyčia, kaip rašė Clive Staples Lewis, yra ne tik gotikinis raudonų plytų pastatas, bet ir dangaus kariuomenė su trimitais ir vėliavomis, tokia galinga, kad nuo jos šviesos ankama.

Jos gretose šiandien yra tie, kurių jau nebenugalėsi pažeminimu, nenumarinsi badu, neįveiksi melu ir apgaule. Jų daug, ir jie visi spindi – kankiniai, šventieji, palaimintieji. Teofilius Matulionis, Mečislovas Rainys, Adelė Dirsytė, Juozas Zdebskis – išvardinti neįmanoma. Bet kiekvienas jų neapsakomai svarbus. Kaip dvasinė atrama. Ypač dabar, kai tų atramų lieka vis mažiau ir mažiau, kai jas stengiamasi atimti ar jas pakeisti kitomis, kurios pasauliui atrodo teisingos. Kai žmogaus šventumas nebėra jo gyvenimo siekiamybė – kai jis pakeičiamas šūkiu „Susinaikink pats". Kai žmogus nutolinamas nuo Dievo taip, kad tas atstumas darosi tiesiog siaubingas.

Kuo žmogaus, naikinančio save, gyvenimas yra prasmingas? Kad gali būti malonus ir linksmas? Ir jei pasiseks – pakankamai ilgas?

O kas toliau?

Daugelis pasakytų – nieko. Taip, daugelis, pasirodo, dėl to ir gyveno – dėl nieko.

Pasak A. J. Greimo, žmonės nebekalba apie gyvenimo prasmę ir jos nebeieško, vieninteliu tikslu tampa tiesiog laiko leidimas, gyvenimo leidimas, nemąstant, kam jis turėtų būti skirtas, kokie dalykai galėtų jį įprasminti.

Todėl ir kankinystė jiems atrodo beprasmė, ir Bažnyčia – atsilikusi, ir kunigai – viduramžiški tamsuoliai, ir tikintieji – kvailiai ir pažangos priešai. Nes puikus naujas pasaulis yra – ar turės būti – pagrįstas noru džiaugtis. Laimės religija. Liūdėti, kankintis, verkti, kęsti sielvartą ir ištverti dvasinį suspaudimą ir apleistumą nebus leidžiama. O jeigu vis tiek manysi, kad retsykiais paverkti tiesiog būtina, o pasidalytas skausmas nebe toks baisus, tai būsi paliktas toli toli už laimę ir pažangą nešančiųjų nugarų.

Renata Šerelytė

Leonas Strioga. Ateinantis. Dažytas medis, 1999

***

Mes patyrėme tokią laisvę
netikėtai, prieš pačią aušrą.
Man rankas tu ašarom laistei,
net gyvybė nustebus suaušo.

Mes iš lėto ir tyliai mirėm
ir vis kėlėmės iš numirusių,
ir atgimę vėl atsiskyrėm –
lyg išėję į žemės paviršių.

Marcelijus Martinaitis

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2021 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo" priedui „Kultūra", projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvybės puoselėjimas pasaulyje"

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Ašaros šventumas • **2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius. Norėdamas padėti žmogui Česlovas Dirkė griebdavosi net anekdoto** • **3-as psl. Algis Vaškevičius.** „Metų" vertėjas į vokiečių kalbą J. G. Schneideris: sentimentai ir pagalba Lietuvai • **4-as psl. Birutė Jonuškaitė.** Kregždėlaiškis. Apsakymas • **5-as psl. Marcelijus Martinaitis.** Trys eilėraščiai • **6-as psl. Živilė Gimbutaitė.** Henriko Nagio paukštis – aitvaras (2) • **7-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė.** Filmai, pretenduojantys tapti geriausiais 2021-aisiais • **8-as psl. Renata Šerelytė.** Krėsle su detektyvu. Apie liūdną ir pragaištingą tamsios sielos gelmę

Kitame numeryje: Primirštoji klasika. Bronius Radzevičius: pasirašyta gyvenimu • Krėsle su detektyvu: egzotiškieji detektyvai

Redaguoja **Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com** • Maketuoja **Jonas Kuprys**

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

Norėdamas padėti žmogui Č. Dirkė griebdavosi net anekdoto

Leonas Peleckis-Kaktavičius

2021-ieji – Česlovo Dirkės 90-mečio metai. Tačiau anapilin išėjusį šį įdomų, nestandartinį žmogų prisimins tik artimieji ir jaunesnė bendražygių karta, netrukus po *išėjimo*, 2014 m. gegužės 31 d. Pakruojyje vykusiame Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos jaunesniosios kartos XI sąskrydyje jau gražiai pagerbusi buvusį Šiaulių apskrities koordinatorių, pirmąjį ilgametį sąjungos Šiaulių skyriaus pirmininką, 1941 m. birželio 22–28 d. sukilėlių sąjungos Šiaulių apskrities skyriaus pirmininką, tremtinių dainų šventės „Leiskit į Tėvynę" rengimo komiteto vadovą.

Kam teko nors sykį turėti reikalų su Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Šiaulių skyriaus pirmininku Č. Dirke, spėjo įsitikinti, kad tai – asmenybė. Rūpintis beveik trimis tūkstančiais likimo brolių ir seserų įpareigojimas ne iš lengvųjų, tačiau jis tai darė ir iš širdies, ir supratingai, ir, kas be ko, sąmojingai. Ne paslaptis, kad, matydamas, jog kitaip žmogaus į normalias vėžes neįstatys, griebdavosi net gero anekdoto, kurių žinojo devynias galybes ir už kuriuos buvo ne sykį nukentėjęs.

Simpatiška dar viena savybė – jokio dėmesio savireklamai. Todėl nieko nuostabaus, kad iki šių eilučių autoriaus niekam nepavyko papasakoti apie Česlovo gyvenimą ir likimą. „Vis pajuokaudavau sau, – yra prisipažinęs, – kad išėjęs pensijon imsiu ir parašysiu knygą apie tai, kas patirta. Bet laikas vis bėga, o laisvo laiko niekaip neatsiranda. Matyt, ir neatsiras..."

Česlovas Dirkė dalijasi tremties prisiminimais. Kalbina A. Kulakauskas, 1995

Dirkės – iš švedų, o gal ir prūsų

O likimas toks pat kaip ir jį supusių žmonių. Šeima – tremtiniai, tėvas – politinis kalinys.

Č. Dirkė – aukštaitis, kilęs iš Panevėžio apskrities, kur tarp Smilgių ir Sidabravo tėvai turėjo 25 hektarų ūkį. Sovietmečiu jų žemėje garsus kompleksas buvo pastatytas, dabar po plytgalį išnešiotas. Seneliui ir tėvui, aišku, nesisapnavo tokia „perspektyva".

Savo reta pavarde domėjosi ir tėvas, ir sūnus. Tai, ką pavyko sužinoti iš senelio, tarsi patvirtina Kazimiero Būgos raštai – Dirkės yra atėjūnai iš švedų, o gal ir prūsų. „Matomai koks belaisvis per karus pasilikęs buvo", – spėjo Česlovas.

Tėvas, atsargos vyresnysis puskarininkis Kazimieras Dirkė, nuo 1930 m. iki rusams ateinant buvo Beinoravos seniūnijos seniūnu. 1940-aisiais šeimą išgelbėjo, sutikdamas ir toliau eiti tas pareigas, tiesa, nuo tol buvo pervadintas apylinkės pirmininku, o jam „į pagalbą" atsiųstas „zampolitas". Įsimintina 1941 m. birželio 22 d. Prasidėjo karas, o Dirkių kieme laidotuvės – vos gimę mirė broliukai dvyniai. Lėktuvai skraido, bombarduoja tarsi norėdami perrėkti Ievos Dirkienės raudą.

Be Česlovo dar trys broliai augo šeimoje. Smagu buvo keturiese. Gal tik *baba*, tėvo motina, anūkės vis tikėjosi ir dažnai nepiktai sakydavo: „Visi jūs užrumtitgalviai..."

Baigiantis karui, grįžtant frontui Česlovas buvo jau paauglys. Iš tų dienų jam bene labiausiai įsiminė kaip iš Labos stoties į jų namus sugužėdavo pas tėvą visas pulkas jaunų žmonių. Tai buvo kauniškiai studentai, gimnazistai. Su tėvu aptarinėjo, kaip gi elgtis grįžtant frontui, kaip priešintis. Č. Dirkė buvo beveik įsitikinęs, kad tarp tų jaunų žmonių buvo ir būsimasis Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, kuris savo atsiminimuose rašo apie keliones į Labos stotį. „O kai 'plechavičiukai' išsilakstė, jie taip pat rinkdavosi pas tėvą, tarėsi, ką toliau daryti. Aišku, tai buvo pasipriešinimo būrių užuomazga", – pasakojo Č. Dirkė.

Areštavo tėvą 1945 m. sausyje, vos rusams užėjus. Iškvietė į valsčių ir nebepaleido. Pagrindinis kaltinimas buvo, kad vokiečių laikais dirbo seniūnu. K. Dirkę nuteisė dešimčiai metų nelaisvės.

Buvo labai žvarbi diena

Kas yra sovietinė valdžia, pirmą sykį iš arti Č. Dirkė patyrė 1947 m. sausio pabaigoje, kai į jų sodybą naktį atlėkė enkavedistai. Tuomet namiškiai dar nežinojo šitos „sodomos gomoros" priežasties. Ji paaiškėjo kiek vėliau: pasirodo, porą metų atsėdėjęs, iš kalėjimo pabėgo tėvas. Į mišką išvarė dirbti, o iš ten ir pabėgo.

Senelį Justiną tiek primušė, kad netrukus tai tapo jo mirties priežastimi. Mušė ir motiną. O sūnaus tylėjimą nutarė įveikti laužydami jo rankas tvarte, kuriame buvusį mėšlą šakėmis kelis kartus perbadė. Vis klausdami, kur bunkeris, tačiau ir nesakydami ko ieško. O artimieji nė nežinojo, kad tėvas pabėgęs.

Būta tąkart ir dabar šypseną sukeliančių prisiminimų.

– Mūsų krašte nėra gero, rimto miško, – pasakojo Česlovas. – Todėl ir tvarto staktos senelio ir tėvo buvo darytos iš alksnių. Nors ir kiek patašytos, jos vis vien liko kreivos. Enkavedistas, nusivedęs tvartan, kiša mano ranką į duris ir veria. Tarsi netyčia ranką nuleidau ar pakėliau į tą vietą, kur alksnis išlinkęs, o jis prieblandoje šito nepastebėjo. Kai jis veria, rėkiu, cypiu ne savo balsu, nors tokio baisaus kaulų traiškymo ir nėra.

Tėvas tik vieną naktį buvo į namus sugrįžęs. Bet jau tam vajui aprimus.

O paskui vėl sugrįžo enkavedistai. Kaip prisiminė Č. Dirkė, buvo labai žvarbi diena. Tačiau drebėjo, matyt, ir dėl to, kad šalta, ir kad žinojo, jog nieko gero nelaukia. Enkavedistai sako: *„Ničego, sčias sogrejem"* („Nieko, tuoj sušildysim" – rus.). Liepė pakinkyti arklį ir važiuoti. O tėvo ieškant ant kojų buvo visos aplinkinės apylinkės pakeltos.

Nė šešiolikos neturinčiam vaikinukui tai buvo labai liūdna kelionė. Buvo sausis. Per gruodą su ratais arklys nepatempia, pėsčiomis tenka eiti. Jau ir taip baimės akys didelės, o dar vis automatu apkulia Česlovą. Taip atsirado kitoje apylinkėje. Enkavedistai, užsukę į pirmą trobą ir neradę pirmininko, nutvėrė jo brolį ir kauptuko kotą, pasiguldę žmogų ant suolo, sudaužė Česlovo akivaizdoje. Iš ten, nieko nepešę, metėsi ieškoti pas kaimynus.

Kaip po daugelio metų sužinojo Č. Dirkė, septyniolika partizanų buvo visai netoliese, pas Žilinskus. O tėvas su dviem bičiuliais lūkuriavo sodyboje pas Deveikius, kitoje vieškelio pusėje. Pasislėpę ant aukšto. Viskas įvyko labai greitai, tačiau, atrodo, truko visą amžinybę. Vos enkavedistas įėjo į prieangį ir pradėjo kopėčiomis lipti į viršų, Česlovo akivaizdoje jį iš viršaus „nukirto". Įvyko susišaudymas. Į netoli svirno esantį griovį sukrito enkavedistai, Česlovo ne tik nepaleidžia, bet ir kiša jam degtukus: „Eik, uždek". Vaikinukas apsimeta, kad nesupranta, kas jam sakoma. Kai griovyje „nukertamas" dar vienas enkavedistas, likęs paskutinis neberizikuoja, saugodamasis kulkų su šeimininko arkliu pradingsta iš kiemo. O ant aukšto buvusieji, tarp jų ir tėvas, pasitraukia į mišką.

Šitoje sumaištyje Česlovas liko nepaliestas. O tą gyvą likusį enkavedistą Č. Dirkė gerokai vėliau buvo sutikęs jau tremtyje, Jenisiejske. „Aš jį atpažinau, o jis manęs gal ir ne", – prisiminė.

Na, o tądien lyg pamišęs parlėkė į namus, brolius ir senelį susodino į ratus ir išvežė į Vaižgus pas dėdę, prie Šeduvos.

– Tėvo tada nepaėmė, jis dar apie mėnesį partizanuose prabuvo, – pasakojo Č. Dirkė. – Nesėkmė ištiko prieš pat Vasario 16-ąją. Nuvažiavus į Beinoravos sovchozą pasiimti maisto, kažkas iš vietinių pradūrė grūdų maišą ir pagal pėdsakus enkavedistai atsekė iki Daukšų sodybos, ties Labos stotimi, kur partizanai ilsėjosi.

Vieną partizaną nušovė, o K. Dirkę peršovė. Kulkosvaidžiu buvo pervarytas per strėnas. Kas jį matė, sako, netikėjo, kad dar gyvas išliks. Išliko. Tačiau šįkart Lietuvos kalėjime nebepaliko, išvežė į lagerį Mordovijon.

Pabaiga kitame numeryje

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių Šiaulių filialo suvažiavimas, skirtas organizacijos 30-mečiui

„Metų" vertėjas į vokiečių kalbą **J. G. Schneideris:** sentimentai ir pagalba Lietuvai

Algis Vaškevičius

Šių metų sausio pabaigoje Vokietijoje pakartotinai išleistas Kristijono Donelaičio „Metų" vertimas į vokiečių kalbą. Pirmą kartą šis vertimas, kurio autorius – vokiečių kunigas Johannas Gottfriedas Schneideris (Šneideris) – pasirodė 2017 metais. Kūrinys sudomino vokiečių skaitytojus, pirmojo tiražo jau nebeliko, tad jis dabar buvo pakartotas.

J. G. Schneideris – Vokietijos evangelikų liuteronų bažnyčios kunigas emeritas, gimęs 1931 metų gruodžio 2 dieną Silezijoje, Troitschendorfe. Jis mokėsi Giorlico humanistinėje gimnazijoje Augustum, 1951-aisiais baigė humanistinę Landshuto (Bavarijoje) gimnaziją, studijavo teologiją, filosofiją ir Rytų Europos istoriją Heidelbergo ir Berlyno universitetuose, 1957-aisiais išlaikė bažnytinio mokytojo egzaminus ir pradėjo dirbti mokytoju II Berlyno gimnazijoje, vėliau, išlaikęs evangelikų liuteronų kunigo egzaminus, dirbo keliose Berlyno parapijose, o 1994–2000 m. buvo vizituojančiu docentu Klaipėdos universitete evangelikų teologijos katedroje. Nuo 2000-ųjų jis yra emeritas, gyvena Vokietijos Storkowo mieste.

Nuo pat Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės atkūrimo kunigas aktyviai dirbo Lietuvos valstybės naudai. Po 1991 m. sausio 13 d. įvykių iki 1994 m. J. G. Schneideris organizavo labdaringą veiklą: medikamentų ir slaugos reikmenų tiekimą iš Vokietijos į Lietuvą, dalį jų pats atvežė į Vilnių. Šia pagalba pasinaudojo daug Vilniaus evangelikų liuteronų bažnyčios parapijiečių ir kiti Lietuvos piliečiai.

J. G. Schneideris savo veikla aktyviai prisidėjo prie Lietuvos ir Vokietijos kultūrinių ryšių plėtojimo. 2017 m. Leipcigo knygų mugėje Lietuvos garbės svečio kolekcijoje buvo pristatytos dvi jo iš lietuvių į vokiečių kalbą išverstos knygos: K. Donelaičio knyga „Metai" ir Ingės Lukšaitės knyga „Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje". Abi knygas jis išvertė be atlyginimo.

J. G. Schneideris pasisiūlė neatlygintinai, savanoriškai tarnybai rengiant būsimus dvasininkus Lietuvoje. Nuo 1993 m. iki 2000 m. jis dirbo Klaipėdos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Teologijos katedroje, kur dėstė klasikinę Naujojo Testamento graikų kalbą, hebrajų kalbą bei kitas Naujojo Testamento disciplinas.

Prieš atvykdamas į Lietuvą, J. G. Schneideris išmoko lietuvių kalbą ir pradėjęs darbą Klaipėdos universitete, teologijos disciplinas dėstė studentų gimtąja (lietuvių) kalba. Šis darbas buvo ypač svarbus, nes Lietuvoje tuo metu nebuvo evangelikų teologų, kurie ne tik būtų galėję dėstyti Naujojo Testamento disciplinas, nebuvo ir Naujojo Testamento graikų kalbos specialistų evangelikų teologų.

Kunigas daug dėmesio skyrė Klaipėdos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Evangeliškosios teologijos centro bibliotekos komplektavimui. Jo dėka biblioteką papildė baziniai teologijos studijoms reikalingi leidiniai, ne vienas tūkstantis egzemplioriių knygų, kurias J. G. Schneideris labdaros keliu parūpindavo iš Vokietijos akademinių bibliotekų. Taip pat jis paaukojo universiteto reikmėms ir dalį savo asmeninės bibliotekos. Siekdamas, kad bibliotekos fondai būtų maksimaliai panaudojami, J. G. Schneideris neatlygintinai rengė papildomus vokiečių kalbos kursus, kuriuos galėjo lankyti ne tik Klaipėdos universiteto teologijos, bet ir kitų specialybių studentai bei dėstytojai.

J. G. Schneideris Lietuvoje vykdė ne tik mokslinę, pedagoginę veiklą, bet ir savanoriškai bei neatlygintinai dirbo

J. G. Schneideris dažnai prisimena Lietuvoje praleistus metus

studentų kapelionu, organizavo jiems reguliarias pamaldas, dirbo sielovadinį darbą. Vokietijos evangelikų Bažnyčios jam skirtas lėšas kelionėms kunigas paskyrė studentų iš nepasiturinčių šeimų paramai (pirko jiems maistą, neretai finansavo jiems būtinų rūbų ar avalynės pirkimą, o kelionių kaštus apmokėdavo iš savo asmeninių lėšų).

Dirbdamas Klaipėdos universitete, J. G. Schneideris vyko į Vilnių ir talkino Vilniaus liuteronų bendruomenei, padėjo susiformuoti įvairioms Vilniaus evangelikų liuteronų parapijos veikloms (tarp jų paminėtinas sekmadieninės parapijos mokyklos vaikams įsteigimas).

Už Lietuvos ir Vokietijos kultūrinių ryšių plėtojimą, už labdaros organizavimą po 1991 m. sausio 13 d. įvykių, už dalykinę paramą, vystant Klaipėdos universiteto Teologijos katedrą ir evangeliškosios teologijos specialybę 2017 metais kunigas apdovanotas Ordino „Už nuopelnus Lietuvai" Karininko kryžiumi.

Vertėjas džiaugėsi, kad „Metai" pasklido tarp vokiškai skaitančių žmonių, prisireikė papildomo jų tiražo ir maloniai sutiko atsakyti į keletą klausimų.

– Daug metų Jūs dirbote sielovados darbą Vokietijoje. Kaip Jūsų gyvenime atsirado Lietuva, kai po 1991 metų sausio 13-osios įvykių ėmėtės labdaringos veiklos ir siuntėte bei vežėte čia medikamentus bei slaugos reikmenis?

– Aš turėjau savo kunigo darbus atlikti parapijoje Vakarų Berlyne. Atsitiko taip, kad dar sovietiniais metais lietuvių delegacija, kurioje buvo ir bažnyčios atstovas Jonas Kalvanas aplankė mus Vakaruose, Berlyne. Jis nemokėjo vokiškai ir buvo ieškomas kunigas, kuris sugebėtų kalbėti rusiškai. Aš palydėjau Joną į keletą parapijų ir tarnavau jam vertėju. Man pavyko pakviesti jį pas mane į namus, nors tai tada delegacijos nariams buvo draudžiama. Jis pakvietė mane su žmona atvažiuoti Lietuvon, mes pradėjome susirašinėti jam sugrįžus Tauragėn.

Taip pat man pasisekė, nors ir nelengvai, susiskambinti telefonu su Taurage. Jono tėvelis, vyskupas Jonas Kalvanas vyresnysis buvo prie aparato. Jis kalbėjo labai gerai vokiškai ir džiaugėsi galėdamas susikalbėti su manimi. Kitais metais jis mane aplankė Berlyne, apsigyveno pas mus kelias dienas. Mums stovint mano darbo kambaryje, jis staiga man pasakė: „Jei kada nors bus galima, atvažiuok pas mus ir padėk mums Lietuvoje!" Atsisveikindamas jis pakvietė mus apsilankyti Tauragėje. Po daugelio sunkumų mums buvo leista atvažiuoti į Vilnių, kur turėjome gyventi viešbutyje „Lietuva" ir ten susitikome su mūsų draugais iš Tauragės.

Man, rusiškai kalbančiam tada pasisekė gauti autobuso bilietą į Tauragę, nors užsieniečiai galėjo išvažiuoti tik iki 30 kilometrų nuo Vilniaus. Mes buvome Tauragėje, susitikome su spontaniškai susirinkusiais parapijiečiais, buvome gausiai pavaišinti ir mano žmona pasakė, kad kitąkart atvažiuodami į Lietuvą kalbėsime lietuviškai.

Grįžęs Berlyne aš nusipirkau lietuvių kalbos vadovėlį ir ėmiau mokytis šios kalbos, suradau moterį lietuvę, kuri kas savaitę po valandą su manimi kalbėdavo lietuviškai. Keli lietuviai iš liuteronų bažnyčios svečiavosi pas mus Berlyne, tarp jų ir Viktoras Kiauka iš Vilniaus, kuris buvo labai geras organizatorius. Jis mane pakvietė į Vilnių padėti parapijos surinkimui.

Aš pasiėmiau atostogas ir aštuonias savaites gyvenau Vilniuje, tarnaudamas vyskupo talkininku pamaldose, skaitydamas lietuviškus pamokslus. Parapijiečiai buvo labai malonūs mano atžvilgiu. Visa tai buvo dar iki Lietuvos nepriklausomybės, manau, 1990-aisiais metais.

Po žinių apie 1991-ųjų metų sausio 13-osios įvykius man buvo savaime suprantama savo jėgomis padėti žmonėms Vilniuje. Aš susipažinau su Leonu Stepanausku, kartu mes galvojome apie „medikamentų tiltą" į Lietuvą. Paremtas savo Berlyno parapijos aš galėjau dar tą patį sausio mėnesį skristi lėktuvu į Vilnių su pilnais medikamentų lagaminais. Tai buvo tik kukli

Šiemet pasirodė jau antrasis J. G. Schneiderio išverstas „Metų" leidimas vokiečių kalba

pagalba, geros valios ir susijaudinimo ženklas. Gaila, kad nepavyko padaryti dar daugiau.

– K. Donelaičio „Metus" dar XIX amžiuje į vokiečių kalbą išvertė Liudvikas Rėza bei Liudvikas Pasargė, XX amžiuje išėjo Hermanno Buddensiego puikiai vertinamas vertimas. Kodėl ėmėtės dar kartą versti šį kūrinį į vokiečių kalbą ir naujas Jūsų vertimas pasirodė 2017 metais?

– Norėdamas išversti K. Donelaičio „Metus" aš žinojau, kad yra ankstesni Rėzos, Schleicherio, Nesselmanno, Pasargės ir Buddensiego vertimai, bet aš tų vertimų neskaičiau. Man dirbant Vilniaus liuteronų parapijoje vyskupas Jonas Kalvanas vyresnysis padovanojo Kazio Ulvydo K. Donelaičio „Metų" leidimą sakydamas: „Jeigu nori suprasti mūsų krašto žmones, skaityk šią knygelę!" Aš tada dėl savo užimtumo neturėjau laiko tai greitai padaryti, man dar kaip užsieniečiui tai atrodė per sunku.

Aš pradėjau rimtai užsiimti Kristijonu Donelaičiu vėl sugrįžęs namo, norėdamas mano mielajai žmonai garsiai paskaityti Donelaičio veikalą, tai reikėjo jį išversti. Humboltо universitete veikė „Baltistų ratas" (šiandien tai Baltistų mokslinė draugija), kurio konferencijose aš taip pat dalyvavau, papasakodamas apie savo darbą Lietuvoje. Tada daug buvo kalbama apie Donelaitį artėjant jo 300 metų gimimo sukakčiai. Šia proga aš skaičiau savo jau pradėto „Metų" vertimo skyrius ir buvau padrąsintas visą veikalą poetiškai išversti. Norėjau tai atlikti kuo greičiau, bet mano žmona sunkiai susirgo. Aš neturėjau galimybės ir laiko tada tęsti vertimo darbą, bet po jos mirties 2016 metais galėjau pabaigti vertimą. Todėl tik 2017 metais mano vertimas buvo išleistas ir gerai priimtas Vokietijoje.

Nukelta į 8 psl.

Krikštas Kaune. Asmeninio archyvo nuotr.

efoto.lt nuotraukos

Birutė Jonuškaitė

Kregždėlaiškis

Apsakymas

Kiekvieną dieną mes atnešame
džiaugsmą tūkstančiams žmonių.
Bet...
Draudžiama siųsti gyvus gyvūnus,
išskyrus bites, dėles, šilkverpius...
Lietuvos paštas

Atsiųsk man šilkverpį. Atsiųsk man šilkverpį ant žalio ginkmedžio lapo. Šilkiniame narvelyje iš sidabru spindinčių siūlelių... Kaip amžinos sandoros ženklą. Atsiųsk man šilkverpį...

Moteris sėdėjo ant smėlio, basomis kojomis jausdama bangų lekavimą: jos kaišiojo drėgnus liežuvius vis plačiau, vis toliau, stengėsi lyžtelėti pirštų pagalvėles, bet ji sėdėjo vos vos aukštėliau, ir ant įdegusių pėdų, blauzdų retsykiais nukrisdavo tik balti purslai. Galbūt ji net nejuto jų.

Moteris rašė laišką. Pirmą kartą išdrįso. Pasiryžo. Kruopščiai pasiruošė. Butelis su sandariu kamščiu. Nauja tarpine. Iš tokių vaikystėje, labai retai, gėrė limonadą. Kai motina parveždavo iš miesto. Atsiųsk man šilkverpį... Juk tuos visus metus... – pradėjo vaar rašyti pajūrio namelyje, kuriame apsistojo ir taikiai gyveno su skruzdėlėmis, o gal ir kitais gyviais, kurie „nelindo jai į akis", o gal tiesiog jų nepastebėdavo po baldais tūnančiuose šešėliuose, susiliejusiuose su prieblanda, nes, bijodama kaitrios saulės, Moteris jau pirmą dieną pridengė langą stora žalia užuolaida. Ir neatitraukė jos.

Taip buvo įpratusi per visus metus, kuriuos sugebėjo vienaip ar kitaip įvardyti. Būsena, kai nebesuvoki, kur prasideda gyvenimas, buvo Moters oras ir duona, ir vanduo, ir tykus gulėjimas ant nugaros vidurnaktį, kai mėnesiena ropščiasi vidun, apglosto daiktus, tarsi rūpestinga šeimininkė išblizgina grindis, vos matomom pėdutėm perbėga gėlių lapeliais, retsykiais lyg švyturėliais sužybsi jų žiedais (Moters namuose visais metų laikais kas nors kvepėjo, skleidėsi, žydėjo, dygo), begėdiškai lenda į santuokinę lovą, sujaukia patalus ir braunas vis gilyn, gilyn, pro nosies šnerves, pro ausų landas, apsemdama akių obuolius, net panagėse ima švytėti, tarsi Moters rankos būtų fosforinės. Blyškūs mėnulio atšvaitai jau sunkiasi į kraują, jis šviesėja, gęsta jo purpuras, užleisdamas kaskart daugiau erdvės žydram švytėjimui. Tada, sukaupusi visas jėgas, Moteris ima šaukti. Iš tiesų tai tik dejonė, kartais gargaliavimas, kartais šuns inkštimas arba kraupi rauda. Ji stengiasi iš paskutiniųjų apgauti save (?), esanti dar čia. Čia, kur pažįsta daiktų kontūrus, kur supasi už lango ant beržo šakos apsnūdus varna, kur laikrodis virš durų braukia sekundes, minutes, kur miega kiti, ramūs, nes įsitikinę, kad ji yra arti, kad kelsis, eis į vonią, paglostys katę, palaistys gėles, išsivirs arbatos...

– Nubusk! Nešauk! – ir mėnesiena ima trauktis, šliaužia kaip gyvatė atgalios, laukan pro langą, vilkdama paskui save sidabrinį šleifą, traukdama nematomą voratinklį, kurio siūleliais vis dar sudaigstytas išsitempęs Moters kūnas.

Tykus gulėjimas ant nugaros per daug grėsmingas čia, kur nėra kam ištart „Nubusk", todėl ji sandariai uždangsto langą ir leidžia skruzdėlėms ropoti per pagalvę, per blauzdas, staipytis ant peties ir tyrinėti plaukus. Jos kopia ant kėdžių, ant stalo, lipa į lėkštes, it per žalias bangas karpytais salotų pakraštėliais ritas, nardo tarp raidžių per knygos puslapius.

Skruzdėlių žaidimai žmonių gyvenimuos. Atkaklūs ir įkyrūs. O gal tik nežinojimas yra šių vabalų drąsos šaltinis? Nežinojimas, kada kas nors užmins, prispaus alkūne, priplos knyga, uždusins pagalve, užpakaliu, nužers su trupiniais nuo stalo ar kartu su žemėmis, šapeliais jas nuplaus nuo rankų tiesiai į juodas kanalizacijos ertmes. Rečiau – nusimazgos jas jūroje.

Ar skruzdėlės ištvertų kosmose? Ar bent viena yra jau buvusi erdvėlaivyje? Ar sugebėjo išgyventi ir sugrįžti atgalios į žemę? Galbūt skruzdėlė astronautė ropoja Moters delnu arba nuo vasaros karščių apmirusiu televizoriaus ekranu, galbūt ji prieš dvidešimt metų avėjo baltas kojinaites ir braidžiojo panemuniais, springdama juoku ir smėliu, kuris byrėjo iš jos plaukų, krito nuo blakstienų, ritosi nuo pasmakrės į griovelį tarp krūtų. Tos smėlio smiltys kvepėjo Vyro prakaitu.

Atsiųsk man šilkverpį... Raidės smulkutės, dailios, jų nedaug. Žodžiams, išnešiotiems dvidešimt penkerius metus, reikia ypatingos erdvės. Ir ypatingos formos. Todėl ji vakar išlankstė kregždutę. Jai atrodė, kad kregždėlaiškio Jis negalės neperskaityti.

Vakar ji kantriai į permatomo plastiko kapsulytę viliojo skruzdėles. Jos nenorėjo lįsti vidun. Aplenkdavo ir aplenkdavo piršto storumo vamzdelį.

– Eikit į mano erdvėlaivį. Jūsų kelionė bus nepaprasta. Ji turi tikslą. Galėčiau jus visas sutraiškyti. Įprastai – primynusi batu arba tarp pirštų. Bet jums pasisekė – jūsų laukia išskirtinė misija. Išskirtinė mirtis.

Moteris galėjo įberti į kapsulytę cukraus arba įmesti saldainio trupinėlį. Bet to nepadarė. Jai nereikėjo skruzdžių savanorių. Ji rinkosi pati. Kaip kad dievai renkasi pateptuosius. Kantriai, ramiai vieną po kitos įviliojo vidun, surinko dvidešimt penkias juodas skruzdėlytes ir sandariai užspaudusi kapsulę įmetė ją į butelį šalia kregždėlaiškio.

Nukelta į 5 psl.

Atkelta iš 4 psl.

Šiandien prie jūros išėjo dar neišaušus, lydima vieno kito bundančio paukščio. Net ir kregždės nedrumstė dangaus, bet ausyse skambėjo jų vakarykštis nesuderintas orkestras. Jis, regis, šaipėsi iš ją užplūdusio prisiminimo: pavasarį, kai imdavo apie namus kaltis avižos ir miežiai, burokai ir morkos, motina atlikdavo priverstinį ritualą. Gaudydavo vištas, nešdavo vieną po kitos iš vištinyko ir... pakirpdavo joms sparnus. Čerkšt, čerkšt, čerkšt – didelės, aštrios tėvo žirklės per raibas, juodas, rusvas vištų ir vaivorykštinių spalvų (o dangau!) gaidžio plunksnas. Kad neskraidytų per tvoras ir nekapstytų pasėlių!

Čerkšt! Čerkšt! Čerkšt! Čerkšt! – kregždės per dangų aštriai ir drąsiai. Akrobatiniai lėktuvėliai. Gal tai jų kaltė, kad grįžusi į savo kambarėlį praskleidė užuolaidą ir parašė: atsiųsk man šilkverpį. Ir išlankstė kregždėlaiškį. Dabar prie jūros ji baigia savo ritualą: iškrato iš butelio kapsulytę – juodi susigūžę lavonėliai panašesni į aguonos grūdelius nei į „gyvybingo mirštamo amžiaus" Viešpaties sugalvotus gyvius, bet Jis supras, Jis turėtų atleisti... Iškrapšto kregždėlaiškį ir ryžtingai ant baltojo paukščio galvutės užrašo savo adresą – mažytėlaitėmis raidelėmis. Jos panašios į gubojų virpėjimą kopose. Tada viską tvarkingai sustumia atgal – kregždėlaiškio sparneliai butelyje prasiskleidžia, ir ji mato, kaip per popieriaus sulenkimus keliauja tvarkinga piligrimų virtinė: atsiųsk man šilkverpį...

Spragteli butelio kamštis. Vokiško. Patikimo.

Paskui nusirengė. Žinojo, kad jos amžius įpareigoja dėvėti geresnius net ir apatinius drabužius. Bet ji nieko neišmanė apie madas, tuo labiau apie liemenėles su ažūrinėmis gėlytėmis, įmantrybėmis nėriniuotus apatinius. Jai atrodė, kad geismas ateina, arba ne, iš giliau, išsinėręs iš odos, nuplėšdamas drauge bet kokį drabužį, pirmykštis, nepridengtas, nesimaivantis lyg šokėja ant kuolo, kvepiantis vėju, ežeru, jūra, o kartais – alkanas kaip pulti pasiruošęs žvėris.

Brido Moteris vis gilyn ir gilyn, negalvodama, kurios kūno linijos jau užlūžusios, kiek rausvų kapiliarų mėnesienos išliejo pavargusiuose jos pakinkliuos ir kodėl dešinysis petys nulinkęs gerokai žemiau.

Jūra dar tik raivėsi murmėdama rytines gelmių mantras, aptingusi pilstė ir pilstė dugne dailias smėlio bangeles, kurios kuteno moters padus, tarsi ji būtų ėjusi medine mamos skalbimo lenta, kvepiančia iki permatomo ažūro suskalbta vaikyste.

Įbridusi iki kaklo, sviedė butelį kiek galėdama toliau. Nuplaukė iki jo ir vėl sviedė. Nuplaukė ir sviedė. Ir dar kartą. Ir dar.

Atsiųsk man šilkverpį...

Tą, kuris išaus dvidešimt penkerių metų ilgio juostą ir apvynios mano kojeles šilkeliais. Kaip anuomet Panemunėje vasarvidžio naktį, kai tiršta rūko puta užpylė upę ir pievas, apsėmė šieno kauges ir, priplaukusi prie pat mūsų kojų, užliejo jas, pasiglemžė, paskui kilo aukštyn ir aukštyn, apsėmė iki pasmakrių, uždengdama mūsų krūtines ir rankas, neleisdama įžvelgti, ką jos daro... Dar vienas kitas oro gurkšnis, ir balta nakties saldybė užpylė lūpas, plaukus, ausis – jos nebegirdėjo šieno čežesio, nes kaugė grimzdo drauge su mumis į rūko zonos laimės kambarius.

Tada nubudo šilkverpis, išskleidė sparnus, ir ratilais pasklido pirmas lašo dūžis.

Baltam zonos paviršiuje it mėnulio žaisliukai plaukiojo kaugių viršūnėlės – kartais viena jų virptelėdavo, išduodama gelmėse bundančią gyvastį. O gal tai virpėjo mirštančio šilkverpio sparneliai...

Ne rūkas, o jūra parplukdo Moterį atgalios. Į krantą išlipa tiesi, grakšti, saulės nuglamonėta, ir jos, jau nyrančios iš po kopų, visai nebijanti. Apsivelka drabužius ir nueina. Laukti.

Smėlyje, kur sėdėjo Moteris, liko du ryškūs dailūs pusrutuliai, jų dvi kišenėlės (turbūt džinsų) ir pinto diržo juosta. Net ir apatinių kelnaičių gumelė atsispaudus. Per šitą dailų „sėdynvaizdį" šiek tiek žemiau diržo it parašas driekėsi „šumerų" raštas – čia ką tik perbėgo mažutėlaitis paukštelis.

Negi kregždė? Ar kregždės vaikšto paplūdimiais?

Kai žiogai baigė išgroti paskutinę vasaros partitūrą, pašto dėžutėje Moteris rado atsakymą – mėlyną mėlyną, aptaškytą baltais raidžių purslais:

Kiekvieną dieną mes atnešame džiaugsmą tūkstančiams žmonių,

Bet...

Draudžiama siųsti gyvus gyvūnus, išskyrus bites, dėles, šilkverpius, parazitus ir kenksmingųjų vabzdžių naikintojus, skirtus tyrimams, oficialiai pripažintoms institucijoms.

Lietuvos pašto vardu –
su meile
Viešpats

efoto.lt nuotr.

MARCELIJUS MARTINAITIS

TRYS EILĖRAŠČIAI

✦ ✦ ✦

Mus nuo gyvenimo kaip ašarą nušluostys,
mums nuo kaktų – lyg prakaitą – nušluostys
šviesą.
Iš aukšto krentantis dangaus bespalvis pluoštas
apšviečia mus tarsi aukščiausiai tiesai.

Atgal švarias turėsim sielas sugrąžinti
kitiems, į kitą kraštą, kitą miestą.
Patamsyje mane tu kaip žibintą
užsidegi mylėdama – prieš dangų apsišviesti.

✦ ✦ ✦

Į tavo miestą šiąnakt neįžengsiu:
ten raktai pakeisti, ten kitas laikas
ir atmintis kita. Lyg maro ženklas –
į tavo miestą mano saulė leidos.

✦ ✦ ✦

Į tavo laiką šiąnakt neįeisiu:
į atmintį man šunes los – ilgai, nuobodžiai...
Ir sulaukėję miesto sienas knaisios –
pavirtę kiaulėm – mano meilės žodžiai.

✦ ✦ ✦

Mes, laukdami savųjų, susidūrėm
ir tapome savais – be išeities:
taip nepažįstami susiduria ties durim.
Į savo aptvarą reikėjo mums įeit patiems.

Mes patys užsikėlėme vartus, grandinę
mes patys sau nusikalėm, užsirėmėm duris,
mes patys tuos takus numynėm,
mes patys jau seniai neturime kur grįžt.

Henriko Nagio paukštis – aitvaras (2)

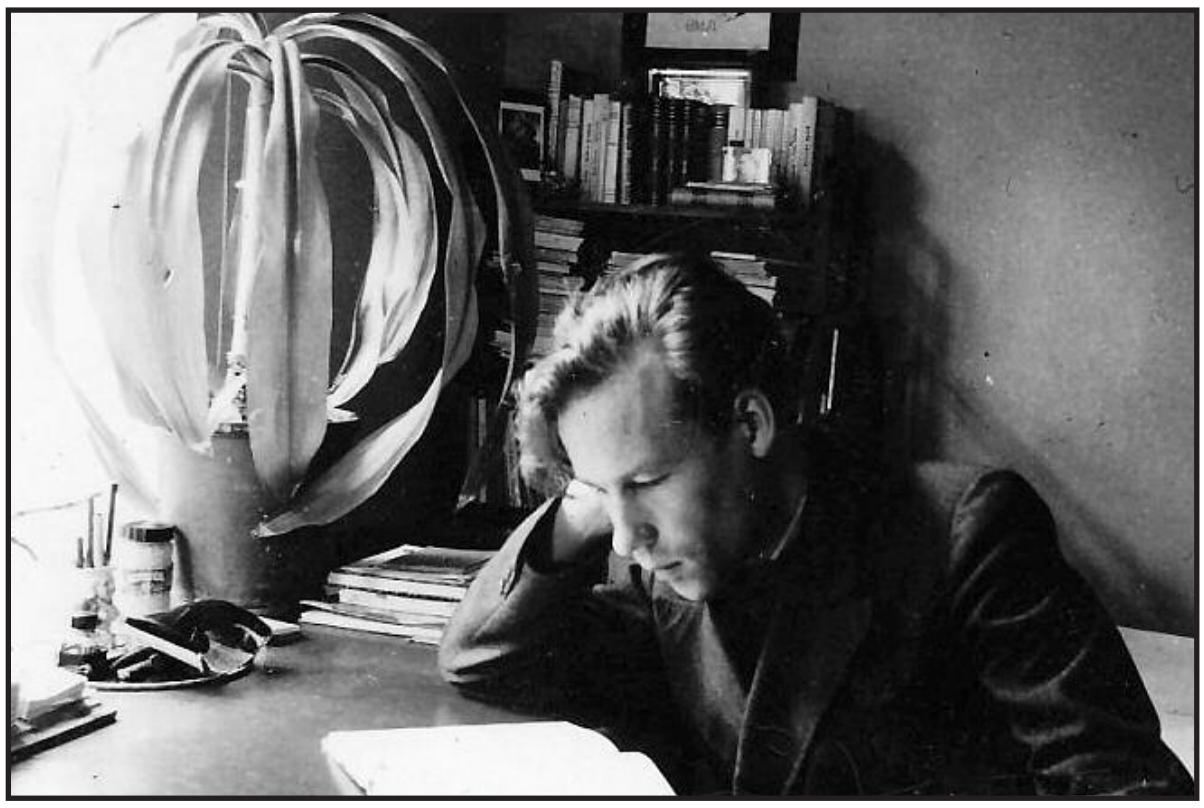

Henrikas Nagys prie darbo stalo

Živilė Gimbutaitė

Tęsinys. Pradžia 2021 m. balandžio 10 d. ,,Kultūroje"

Nagio paukštis pasirodo kaip aitvaras, kaip sakalas (,,Dienoraštis") ir aitvaro brolis (,,Svajonė"). Tai vienas ir tas pats, nes lietuvių mitologinis aitvaras apsireiškia kaip paukštis – ,,gaidys, garnys, varna, juodvarnis, ar kita stebuklinga paukštė" (M. Gimbutienė, ,,Baltų mitologija"). Poemoje ,,Dienoraštis", kalbėdamas apie savo ir brolio, turbūt tikrojo dvynio Martyno, vaikystę ir jaunystę, perkeltas į senovės Dainavą, poetas sako:

Užsiauginom aitvarą,
jauną, išdidų, piktą paukštį.
Aitvaras tupi ant brolio peties,
kaip sakalas.
Aitvaras lesa iš mano rankos.
Aitvaro plunksnos kaip varis,
akys kaip gintaras.

Šis paukštis-aitvaras jau yra prijaukintas, gal dėl to, kad senovėje žmonių ryšys su gamta buvo glaudesnis, savaime suprantamas. Aitvaras, materialinių, ypač kulinarinių gėrybių nešėjas, tupi ant brolio peties, kol broliai maino audeklus, gintarus, medų ir midų su romėnais, vikingais ir ilyrais. ,,Aitvaras plazda ant brolio peties", kol broliai ,,skaptuoja luotą iš klevo", kirviais kapoja medieną, irkluoja upėje, dainuoja prie laužo, joja ,,dovanotais arkliais… ankstyvą pavasarį" (,,Dienoraštis").

Aišku, jog Dainavoje, kaip ir poeto gimtinėje Žemaitijoje, yra kitokių pavasarinių paukščių, čiulbančių ir skrajojančių tikroviškų paukščių. Kol Henrikas su Martynu skaptuoja luotą ir aitvaras tupi broliui ant peties,

Balandžiai burkuoja, aižėja tošys
Brolis šypso kramtydamas
alksnio žievę.
Kirvio ašmenys kanda baltą medieną.
Lekia skiedros ir paukščiai.
Paukščiai ir debesų šešėliai
plaukia kalvom
Dainavos (ibid.)

Čia broliai patiria laimingą, nerūpestingą savo gyvenimo etapą, pavasarį palaimintą paukščio-sakalo plunksnomis:

Pavasaris mudviem kaip brolis
Pavasaris jaunas, laimingas
nerūpestingas šaipokas…
Pavasaris mudviejų brolis:
midaus ir dainų bičiulis,
sakalo plunksnom iškaišęs
dangų ir upę.

Sakalo plunksnos įteigia svajones, pakylėjimą, lakią vaizduotę, o dangaus ir upės fone – platų akiratį ir džiaugsmingą žvilgsnį į ateitį, būdingą vaikystei bei jaunystei.

Brolių patirtas pavasaris liečia kitus šviesiaplaukius brolius ir seses plačioje Dainavoje. Eilėraštyje ,,Dedikacija" jis liečia visus tuos, ,,kurie buvo kaip mes, kaip visi, kaip kiekvienas", patyrusius savo pavasarius praeityje, kuriems taip pat ,,Buvo žingsniai ir juokas / ir saulėn pakeltos akys". Jie visi buvo panašūs į poetą, jo brolį, ir mus, nors kiekvienas skirtingas, ,,kaip snaigės kristalas, kriauklės… paukščių pėdos". O ,,Dedikacija" gali būti suprantama kaip epilogas pagrindinei rinkinio ,,Poemai apie brolį" (dedikuotai Nagio bičiuliams A. Škėmai, J. Kaupui ir A. Mackui) apie poetus, rašytojus, kūrėjus, išradėjus ir žmones apskritai istorijos bei civilizacijos raidoje. Jie visi yra vadinami ,,broliai balti aitvarai."

Klausimą, kodėl broliai taip vadinami, kodėl sutapatinami su paukščiu-aitvaru, atsako pats **Henrikas Nagys** pokalbyje apie rinkinį ,,Broliai balti aitvarai" su **Marija Saulaityte**:

M. S.: Aitvarai simbolizuoja brolius. Kodėl eilėraščiuose aitvaras kartais jaukus, kartais šiurpus?

H. N.: Aitvarai simbolizuoja ne tik brolius bet ir žmogaus svajonę, tai, kas niekad nepasiekiama; tai, kas masina, vilioja, pažada ir taip dažnai palieka tave tuščiomis rankomis. Aitvaras yra toji mūsų dalis, iš kurios tiek daug tikimės, todėl ir kaip tiktai ir labiausia nuvilia" (laiškailietuviams-Nagys-studijos.lt).

Taip Nagys patikslina mitologinio aitvaro reikšmę savo poezijos kontekste. Vietoje aitvaro, kuris neša materialines gėrybes žmonėms, jo aitvaras kažkaip skatina žmonių pajėgumą realizuoti savo gabumus ir svajones. Jei šis pajėgumas priklauso ne tik nuo žmonių valios bei pastangų, bet ir nuo aplinkybių bei laimės, jis atitinka mitologinio aitvaro nepastovumą ir ,,trickster-io" būdą. Be to, Nagio psichologinė interpretacija siejama su mitologine aitvaro sfera, būtent Laimos-Dalios ir Giltinės-Mirties veiklos sferomis, bet labiau Laimos negu Laimos-Dalios. Laima-Dalia yra materialinių gėrybių gausintoja ir mažintoja, o Laima yra visažinanti gimimo ir likimo deivė; Giltinė-Mirtis yra Laimos sesuo (M. Gimbutienė, ,,Baltų mitologija": ,,Aitvaras" ir Lentelė I). Kai žmogus miršta, ypač jaunas žmogus, dažnai apgailestaujama, kad jis ar ji nespėjo atskleisti talento, įgyvendinti tam tikras svajones ir planus. Tokiu atveju, rodos, poeto aitvaras yra kaltas arba buvęs nepakankamai dosnus.

Taigi, Nagio paukštis-aitvaras yra daugialypis simbolis, turintis visuotinos ir lietuviškos reikšmės asmeniškas dimensijas. Visuotino simbolio asmeniška dimensija yra jo sąsaja su poeto vaikyste, su atgimimu arba atbudimu. Lietuviško aitvaro asmeniška reikšmė yra aitvaro įtaka žmogaus vidinėms jėgoms ir svajonėms; todėl ji derinasi su visuotinu ir asmenišku paukščio simbolizmu. Mano žiniomis, kitų tokių daugialypių paukščių lietuvių poezijoje nėra.

Nagio draugystė su paukščiu-sakalu-aitvaru man primena Rainerio M. Rilkes santykį su angelais, ilgainiui tapusiais jo simbolišku angelu. Ir paukštis, ir angelas yra inspiracijos simboliai, kurie įgyja unikalias prasmes Nagio ir Rilkes poezijos kontekstuose. Nors šie simboliai skirtingi – gamtinės ir vidinės jėgos junginys vs. transcendentinė būtybė – jie vienas kitą nušviečia.

Rilkes angelas iš pradžių apibūdinamas kaip ,,gera, globojanti dvasia, plevenanti virš kiekvieno vaiko ir daikto": ,,Ein jedes Ding is űberwacht / von einer flugbereiten Gűte" (Das Stunden Buch, 1899). Netrukus angelas tapatinamas su paukščiu, šešėliu ir pradžia: ,,Du bist der Vogel…Du bist der Schatten…Du bist der Anfang" (,,Der Schutzengel" – ,,Angelas sargas", Das Buch der Bilder I, 1900). Šis angelas, matytas sapnuose ir įsivaizduojamas, ilgainiui palyginamas su angelų atvaizdais tapyboje ir skulptūrose, ypač italų renesanso tapyboje (Fra Angelico, Botticelli), Notre Dame ir Chartres katedrų puošmenose. Įvairūs angelai yra atvaizduoti Rilkes ankstyvuosiuose eilėraščiuose (Die Frűhen Gedichte, c. 1900), « Įvaizdžių knygoje » (Das Buch der Bilder, 1901-2) ir «Naujuose eilėraščiuose» (Neue Gedichte, 1907).

Pavyzdžiui, 1907 m. rinkinyje ,,Saulės laikrodžio angelas" (,,L'Ange du Meridien" – Chartres) ir ,,Angelas" (,,Der Engel") parodo skirtingas, net priešingas, angelo savybes užtiktas tyrinėjimo metu. Saulės laikrodžio angelas yra besijuokiantis angelas, jausminga ir simpatinga būtybė (,,làchender Engel, fűhlende Figur"), kurios šypsena šildo ir kelia mūsų širdis. Kitas angelas yra tolima, atokiai esanti būtybė, ,,kuri gali pasirodyti nakčia, tave išbandyti…ir pagriebti": ,,Sie kämen den / bei Nacht zu dir, dich ringender zu prűfen…und griffen" (,,Der Engel", 8–9 eil.).

Pabaiga kitame numeryje

Henrikas Nagys su seserimi Zinaida

„Prancūziškas išėjimas“

„Karalių naktis“

Filmai, pretenduojantys tapti geriausiais 2021-aisiais

Ieva Marija Mendeikaitė

Visai neseniai garsieji BBC kultūros filmų kritikai Nicholas Barber ir Caryn James išrinko savo filmų favoritus, pretenduojančius, jų nuomone, į geriausių 2021 m. filmų kategoriją. Atrinktus kritikų filmus sudaro daug įvairių temų ir netradicinių veikėjų istorinių vingių.

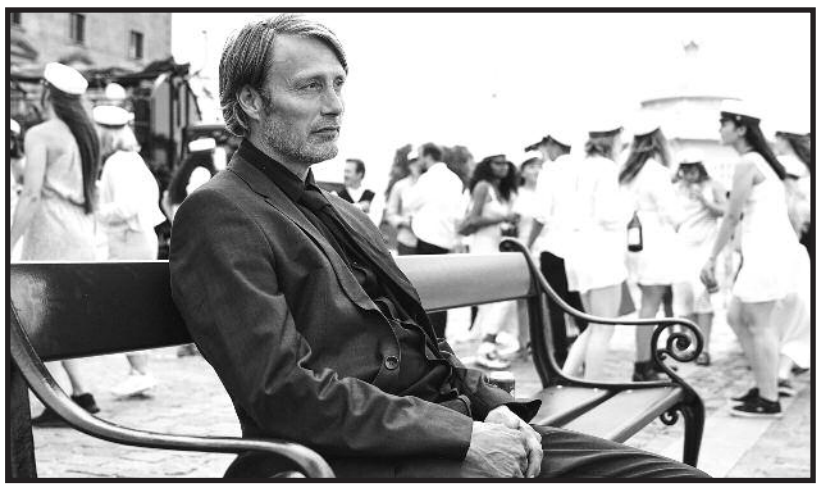

„Dar po vieną“

Pirmasis kritikų išrinktas filmas vadinasi „Judas ir Juodasis Mesijas” (*Judas and the Black Messiah*). Šis filmas – tikras pasakojimas apie Fred Hampton, partijos „Juodoji pantera” lyderį, kuris 1969 m. buvo nužudytas FTB užsakymu. Filmo režisierius Shaka King teigia, kad ši juosta tikrai įtempta, kupina veiksmo ir intymi, paliečianti kiekvieną ir nepaliekanti abejingų. Pagrindinį veikėją Fred Hampton vaidina Daniel Kaluuya, kuris buvo nominuotas Oskarui, nes jo atskleistas Hampton vaidmuo buvo toks charizmatiškas ir tikras, kad tiesiog negalėjo nebūti įvertintas.

Realusis Fred buvo toks pats. Aistringas revoliucionierius ir nuostabus oratorius, kuris savo kalbomis gebėdavo įkvėpti minias. FTB, savo ruožtu, bijojo, jog Hampton taps nauju Amerikos „Mesiju” visiems, nukentėjusiems nuo likimo ir sisteminės priespaudos šalyje. Kitas aktorius, vardu LaKeith Stanfield, filme meistriškai įkūnija Judą. Judas prasiskverbia į „Juodosios panteros” partijos vidų ir išduoda visus Hampton planus jį slapta sekančiai vyriausybei. Be šių įtaigių asmeninių pasakojimų, istorinių juodaodžių atsiradimo Amerikoje akimirkų ir policijos piktnaudžiavimo savo galiomis, filme liečiamos temos šiandien kaip niekados anksčiau atsiliepia apie socialinio teisingumo judėjimus ir skirtingų rasių padėtį visuomenėse.

Antrasis kritikų rekomenduojamas filmas – „Minari”. Šis filmas – korėjietės Lee Isaac Chung autobiografinė drama. Filmo siužetas žiūrovą supažindina su korėjiečių ir amerikiečių šeima, kuri devintajame dešimtmetyje persikėlė į 50 arų ūkį Arkanzase. Kiekviena filmo detalė yra tokia ryški ir autentiška, kad iš tikrųjų atrodo, tarsi būtum ne žiūrovas, o vienas iš istorijoje dalyvaujančių veikėjų. Juosta buvo įkvėpta ir rodoma per vaikų baimių perspektyvą, sąveiką su moraliai išsekusiais ir sunkiai besiverčiančiais tėvais ir taikia, linksma ir šmaikščia vaikų močiute ir jos keistenybėmis. „Minari” kartu yra ir labai novatoriškas filmas. Nors didžioji filmo dialogų dalis yra korėjiečių kalba, ši detalė netrukdo jam išsiskirti iš visų anksčiau rodytų amerikiečių imigrantų gyvenimo atvaizdavimų. Kai stebi filmą ir gyveni kartu su veikėjais, greitai pamiršti, koks tai iš tiesų radikalus filmus. Tiesiog esi visiškai pasinėręs į veikėjų kasdienos sunkumus ir lūkesčius bei pasiekimus kuriant gyvenimą kažkur svetur.

Į trečiojo geriausio šių metų filmo vardo nominaciją patenka filmukas „Raja ir paskutinis drakonas” (*Raya and the Last Dragon*). Tai labai juokingas, spalvingas ir veiksmo kupinas animacinis „Disney” filmas. Filmo siužetas prasideda nuo fikcinės senovės Azijos karalystės Kumandros. Šioje karalystėje gyvena Raja, kuri, nors dar jauna, bet jau pasižymėjusi savo narsa ir vadinama karžygių heroje. Raja turi troškimą ir tikslą – nugalėti blogio galias ir išgelbėti savo tėtį, tačiau prieš tai ji turi rasti paskutinį savo rūšies drakoną, turintį stebuklingų galių. Rajos kelionė ieškant drakono ir jį radus – labai juokinga, nes pasirodo, kad drakonas yra labai paprastas ir labai juokingas, tačiau vis dėlto pasižymintis energingumu ir sumanumu. Filmas ir Rajos kelionė – tai vizualiai nepakartojamai ir įstabiai nufilmuotas greito nuotykio sūkurys, kuris moko žiūrovą, kaip išmokti pasitikėti.

„Klajoklių žemė” (*Nomadland*) – ketvirtasis filmas, rekomenduojamas kritikų. Tai filmas, kurio metu rodomas kitoniškas ir labai skirtingas Amerikos gyvenimas, kurio nepamatysi Hollywoodo filmuose. Tai juosta, kurią įkvėpė Jessica Bruder knyga. Pagrindinė herojė, vardu Fern – neseniai į pensiją išėjusi moteris, neturinti vaikų ar anūkų. Kaip ir dauguma jos buvusių kolegių ir draugių, Fern neišgali sau leisti toliau gyventi savo namuose, kadangi moters pensija to tiesiog neleistų. Todėl vieną dieną Fern sumano susikrauti visus savo svarbiausius daiktus ir apsigyvendama sename sunkvežimiuke važinėja aplink dykumą. Fern vaidinanti aktorė Frances McDormand yra tikra atgaiva akims, viena iš tikrai profesionalių aktorių. Savo išskirtinumą aktorė parodo filmo scenose, kuriose kalbasi su į filmavimo aikštelę užklydusiais kitais tikrais klajokliais, besidalinančiais savo gyvenimo patirtimi. Ji meistriškai ištrina ribas tarp to, kas pramanyta ir to, kas yra tikra.

Šeštasis filmas, patenkantis į geriausiųjų kategoriją – „Prancūziškas išėjimas” (*French Exit*). Tai daug kandaus humoro, bet ir daug užuojautos ir atjautos savyje talpinantis filmas. Filmo siužetas piešia istoriją apie Frances – palūžusią pasiturinčią moterį, kuri pabėga į Paryžių su savo paaugusiu, tačiau labai nebrandžiu sūnumi. Filmo išgyvenimas iš tikrųjų jaudina, kelia lengvų keblumų susivokiant, kas nutiko ir atskleidžia rafinuoto tamsaus sąmojo, farso ir tikrų tikriausio liūdesio balansą. O kur dar filme atsiradęs nepriekaištingos reputacijos aiškiaregys, kuris gali susikalbėti su Frances katinu... Tai negailestingai linksmas filmas, viliojantis ir tiesiog jaudinantis savo tikrumu.

Septintasis filmas – „Supernova”. Šis filmas – tai švelni duoklė meilei ir draugystei; Colino, dirbančio koncertų pianistu, ir Stanley, jo partnerio, sergančio ankstyvąja demencija. Vyrai, nusprendę savo automobiliu išvykti pasivažinėti po vaizdingą ežerų rajoną, susiduria su stipria realybės jėga – turi suvokti, kad tai turbūt paskutinės tokios jų atostogos kartu. Kelionės metu partneriams aiškinantis, ką reikėtų daryti toliau, koks dabar bus jų gyvenimas, kaip klostysis jų santykiai, žiūrovo širdį perveria draskantis nežinomybės ir skausmingų likimo vingių stebėjimo jausmas. Tai scenarijus, kuris rodo gyvenimo trapumą ir meilės neaprėpiamumą. Filmas, nors ir skaudus, tačiau vaizduojantis meilę lengvai. Juk kai tikrai myli, viskas lengviau, nesvarbu, kokius iššūkius atneš likimas. Filmo metu nėra nukrypstama į pernelyg jautrius sentimentus, o kruopštus scenarijaus pateikimas parodo, koks brangus yra vyrų tarpusavio ryšys ir kaip sunku ar pražūtinga gali būti jį prarasti.

Kiti du kritikų rekomenduojami filmai turėtų būti pažįstami Lietuvos *Kino pavasario* ir *Scanoramos* mylėtojams. Tai „Karalių naktis” (*Night of the Kings*) bei „Dar po vieną” (*Another Round*).

„Karalių naktis” – šiais metais rodytas *Kino pavasaryje* – paliko daugelį žiūrovų neabejingais. Tai griežto realizmo persmelkta kino juosta, kurioje pristatoma įžūli legenda. Legenda pasakoja apie kalėjimą, įkurtą Dramblio Kaulo krante, kuriam vadovauja...kaliniai. Pastarieji, laisvai klajodami kalėjimo kieme, kasnakt vykdo ritualą, kurio metu išrinktasis kalinys turi visą naktį pasakoti kaliniams istoriją arba būti nužudytas. Jaunasis kalinys, neseniai įkalintas šiame kalėjime, nežinojo šio papročio ir jaučiasi labai nustebintas ir priblokštas, nežinodamas ką daryti. Vis dėlto jaunasis kalinys nusprendžia pradėti istoriją apie žinomą nusikaltėlį, o pasakojant savo prisiminimus ir turimas žinias, tie faktai pamažu perauga į savotišką mitą apie antgamtinių galių turinčią karalienę, kuri eina į mūšį. Sujaudinti istorijos kaliniai kartais pradeda giedoti, šokti, kad galėtų dar labiau įsijausti į pasakojimo tėkmę. Tai neabejotinai yra tas filmas, kuris panardina žiūrovą į istorijų galią, į atsiminimų svarbą, padedančią išgelbėti gyvybę. O gal net kelias.

„Dar po vieną” – praeitų metų *Scanoramos* numylėtinis ir populiariausias šio kino festivalio filmas Lietuvoje. Tai nuostabi drama apie vyrų draugystę ir ligas. Vieną dieną istorijos mokytojas ir trys jo draugai sumano patys susidoroti su visus juos smarkiai kamuojančia ir niekur trauktis neketinančia vidurinio amžiaus krize. Pasirenkant kasdien išgerti po atitinkamą kiekį alkoholio, tikintis, kad reikiamas jo kiekis kraujyje užtikrins nuotaikos stabilumą ir niekas nepastebės. Šis eksperimentas pasitarnauja keliems tikslams – įvertinamas alkoholio gebėjimas apjungti ir pralinksminti vidutinio amžiaus vyrus, nukeliant juos į šviesius jų gyvenimo prisiminimus ir džiugias akimirkas praleistas kartu. Tačiau eksperimentas – ir priemonė suvokti nerimą keliančius signalus, tokius kaip priklausomybė. Aktorių pasirodymas filme toks nuoširdus, jog atrodo, kad čia visai ne aktoriai, o tikri personažai su tikromis problemomis ir tikrais gyvenimo sunkumais. Tai ir liūdnas, ir šmaikštus, ir labai jautrus filmas. Bet tikrai vertas pamatyti.

Krėsle su detektyvu

Apie liūdną ir pragaištingą tamsios sielos gelmę

Renata Šerelytė

Vienas iš pačių nuostabiausių ir neįtikimiausių autorių, kuriuos atradau, Lietuvai paskelbus Nepriklausomybę ir pradėjus leisti uždraustus autorius, buvo Edgar Allan Poe. Kai mokiausi Vilniaus universitete, ruošiantis visuotinės literatūros egzaminui jo kūrinių niekur nebuvo įmanoma gauti: leidyklos dar nebuvo išleidusios, o prie VU fonduose esančių Poe kūrinių (regis, baisiai seno, ar ne tarpukarinio leidimo „Auksinio vabalo") buvo baisiausia eilė.

Užtat taip čiupau pirmąją Poe rinktinę, kai ji tik pasirodė – išleista tuo pačiu metu, kaip ir Chestertono „Tėvas Braunas", labai blogos kokybės, blokadinio popieriaus, besiliejančio šrifto ir panašiai. Ilgai reikėjo laukti solidžios Poe rinktinės. Galbūt dėl to ši knyga man viena pačių vertingiausių. Dėl to ilgo, kankinančio laukimo, kai taip norėjosi paimti ją į rankas ir pasinerti į beprotišką, niūrų, neapsakomai gražų ir liūdną Poe kūrinių pasaulį ir neurotiškų jo veikėjų sielą.

Poe traktuojamas kaip detektyvinio žanro pradininkas, jo apsakyme „Žmogžudystė Morgo gatvėje" šmėsteli aštraus proto seklys Diupenas, kurio mąstymo bruožai, nusikaltimo tyrimo metodai ir lengvas nepakantumas oficialiems sekliams primena Arthuro Conan Doyle'io Šerloką Holmsą. „Mari Rožė paslaptis" įvardijama kaip „Žmogžudystės Morgo gatvėje" tęsinys, nors abi bylos baigiasi nevienodai: pirmąją Diupenas ištiria, o antroji, nors ir ištirta labai nuodugniai, kruopščiai, lieka neatskleista. Beje, antrasis apsakymas, kaip teigia antrojo leidimo išnaša, paremta tikru įvykiu. Mergina, vardu Meri Sesilija Rodžers, buvo nužudyta New Yorko apylinkėse ir žmogžudystės paslaptis dar buvo neatskleista tuo metu, kai spaudoje pasirodė šis apsakymas (1842, lapkritis). Autorius, neva pasakodamas apie Paryžiaus grizetės likimą, smulkiai išdėstė svarbiausias Meri Rodžers nužudymo aplinkybes; istorija buvo rašoma toli nuo nusikaltimo vietos, remiantis vien laikraščių medžiaga.

Taigi galima sakyti, kad antroji detektyvinė istorija yra autentiška, gyvenimiška. Kiek kitaip atrodo pirmoji istorija, kurioje ir nusikaltimo aplinkybės atrodo šiurpios ir mistiškos, ir žudikas – siaubingas monstras, nepanašus į žmogų. Galiausiai paaiškėja, kad dvi moteris žiauriai nužudė iš tiesų ne žmogus, o rudasis orangutangas, kurį vienas jūreivis parsivežė iš Borneo salos, norėdamas parduoti. Taigi nusikaltimo aukos, galima sakyti, buvo atsitiktinės, jos pirmos pasipainiojo po kojomis pabėgusiam iš narvo žvėriui, įsiutintam nelaisvės, šiurkštaus elgesio, baimės ir dar pasivogusiam šeimininko skustuvą, kuriuo beždžionė negalvojo žudyti žmonių, o tik, pamėgdžiodama šeimininką, norėjo nusiskusti.

Šis žudikas – ne žmogus – man šiek tiek primena Conan Doyle'io apsakymus, kuriuose žudikai yra ne žmonės – tarkim, nuodinga pelkių angis („Margoji juosta") ar Andamanų salų čiabuvis („Akros brangenybės"). Tačiau Poe orangutangas, šiaip ar taip, atrodo esąs nelaiminga likimo auka, atsitiktinumas, kurio galėjo nebūti, jei ne žmogaus įgeidis turėti egzotišką gyvūną. O štai Conan Doyle'io gyvatė – neabejotinai tikslingai parsivežta kaip žudymo įrankis.

Tiesą pasakius, man daugelis Poe kūrinių, netgi jo eilėraščiai, taip įtaigiai prabyla apie tamsias žmogaus sielos gelmes, kad jie visi atrodo slepiantys vienokį ar kitokį nusikaltimą. Net „Ašerių namų žlugimas", kuriame, regis, viskas aišku – iš proto besikraustantis brolis šeimos kapų rūsyje gyvą palaidoja savo sergančią seserį. Tik šiuo atveju šį nusikaltimą matome tik mes – skaitytojas ir pasakotojas, čia nėra jokio seklio, kuris išgelbėtų auką, o gal – ir jos žudiką. Poe kalba ir apie tuos nusikaltimus, kurie visados liks ten, tamsoje, po tvenkinio vandeniu, kur glūdi prakeiksmo nugramzdinti Ašerių namai.

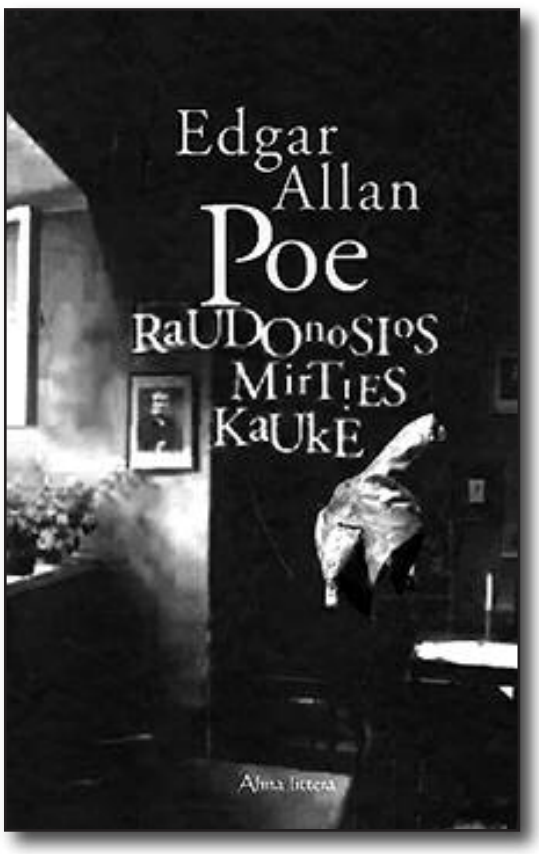

Edgar Allan Poe. Raudonosios Mirties kaukė. - Vilnius, Alma littera, 2006

Apie autorių: Edgas Allan Poe (1809–1849) – amerikiečių literatūros klasikas. Poetas, mažųjų prozos formų meistras, detektyvinės bei siaubo literatūros pradininkas. Apie 70 prozos kūrinių autorius. Į leidyklos „Alma littera" 2006 m. išleistą Poe rinktinę „Raudonosios Mirties kaukė" sudėti beveik visi žymiausi Poe darbai: pirmasis jo prozos kūrinys „Mecengeršteinas" (1832), geriausiu Baltimorės apsakymu 1833 m. išrinktas „Rankraštis, rastas butelyje", pirmasis jo detektyvinis kūrinys „Žmogžudystė Morgo gatvėje" ir daugelis kitų. Savo kūriniuose Poe pasitelkia sąmojį ir ironiją, demaskuoja XIX a. visuomenės bedvasiškumą. Jo kūriniuose esama gilių psichologinių įžvalgų, gilinamasi į pasąmonės sritį. Rašytoją domino asmenybės vidinės baimės ir susiskaidymas.

Apie siužetą: Nors „Raudonosios Mirties kaukėje" dominuoja apsakymai, kuriuose gilinamasi į žmogaus pasąmonę, žavimasi niūriomis ir keistomis pasaulio paslaptimis ir netgi pseudomokslais, tokiais kaip mesmerizmas, daugelyje kūrinių slypi tai, kas vadinama Mįsle. Tą Mįslę galima suvokti įvairiai: kaip detektyvinę, kaip psichologinę, kaip paties pasakojimo mįslę, pagaliau – kaip poetinę. Mįsle tampa netgi tie Poe kūriniai, kuriuose, skirtingai nuo kitų, persmelktų niūria ir pragaištinga paslaptimi („Ašerių namų žlugimas"), sušvyti aštrios ironijos ir žaismės briaunos („Akiniai", „Daktaro Dervos ir profesoriaus Plunksnos sistema"). Tikro analitinio-psichologinio detektyvinio žanro apsakymai šiame rinkinyje yra du – „Žmogžudystė Morgo gatvėje" ir „Mari Rožė paslaptis".

„Metų" vertėjas į vokiečių kalbą J. G. Schneideris:

Atkelta iš 3 psl.

– Esate teigęs, kad norint išversti „Metus" į vokiečių kalbą reikėjo mokėti ne tik lietuvių, vokiečių kalbas, bet ir specifinę paties K. Donelaičio kalbą. Kas verčiant Jums buvo sunkiausia bei kas įdomiausia?

– Verčiant man padėjo slavų kalbų žinojimas. Tolminkiemio krašto gyventojais tuomečiais Rytų Prūsijos laikais be vokiečių ir lietuvių dar buvo daug pabėgėlių iš Prancūzijos, Šveicarijos, Austrijos (zalcburgiečiai) ir Lenkijos. Tai paaiškina germanizmus ir slavizmus K. Donelaičio lietuvių kalboje. Žmones draugiškai gyveno viename krašte. Žinant tai, yra lengviau suprasti tų Donelaičio žmonių aprašymą.

Verčiant man buvo sunkiausia surasti poetinį toną, todėl aš vėl ir vėl skaičiau lietuviškai garsiai ir lyginau tekstą su savo vokišku tekstu. Aš versdamas tarsi norėjau susikalbėti su Donelaičiu. Įdomu buvo viskas.

– Esu skaitęs Jūsų mintį, kad visus atsakymus į klausimus apie Donelaitį galima rasti pačiuose „Metuose", o jų autorius, Jūsų nuomone, neturėjo ambicijų išgarsėti kaip poetas. Kodėl taip manote?

– „Metų" autorius buvo kunigas kaimo parapijoje, atsakingas taip pat už kaimo mokyklą. Aš galiu įsivaizduoti, kad K. Donelaitis savo eilėraščių eiles iš samokykloje. Tai reiškia, kad jis turėjo kaip autorius ir pedagoginius motyvus. Kas gi norėjo tada kaip poetas išgarsėti? Tai yra jau vėlesnių laikų reiškinys.

Mes nieko nežinome, kaip jis stengėsi išplatinti savo tekstus. Po jo mirties jo žmona tekstus atidavė vienam draugui. Jis pats rašydamas dirbo savo sielovados darbą ir, mano nuomone, nežinojo, kokia neįkainojama vertybė liejasi iš jo plunksnos.

Po sausio 13-osios įvykių rūpinantis medikamentų pagalba Lietuvai

– Už Jūsų nuopelnus Lietuvos valstybei 2017 metais buvote apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai" Karininko kryžiumi. Ką Jums reiškia šis apdovanojimas?

– Apdovanojimas šiuo ordinu man buvo ir yra labai didelė bei netikėta garbė, nes manau, kad labai daug aš, deja, Lietuvos naudai nesu padaręs, o mano nuopelnas – tai tik mažas ir kuklus indėlis.

– Šiemet Jums sukaks 90 metų. Ar dažnai prisimenate Lietuvą, darbą čia, ar ir toliau domitės Lietuva, palaikote ryšius su čia gyvenančiais žmonėmis? Ko jiems norėtumėte palinkėti?

– Mano amžius jau neleidžia palaikyti daug ryšių. Buvo tikras malonumas prisidėti prie „Reformacijos istorijos" vertimo darbo ir bendradarbiauti su kultūros istorike, humanitarinių mokslų daktare Inge Lukšaite. Aš dažnai prisimenu Lietuvą labai gerai ir linkiu jai ir jos žmonėms geros ateities bei mums visiems Dievo palaimos.